

Jezus in debat over *de sabbat*

In het vorige nummer reflecteerden we over de betekenis van de sabbat. We keken toen naar de tijd van het Oude Testament en overdachten enkele joodse achtergronden die te maken hadden met de sabbat. Dit artikel neemt de draad van het onderwerp over de sabbat verder op en richt de aandacht op het debat dat Jezus met zijn tijdsgenoten had over de sabbat toen Hij op deze dag genezingen verrichtte.

Verskil in perspectief

Bij de verschillende sabbatsgenezingen die Jezus verricht, komt in de evangeliën sterk het verschil in visie tussen Jezus en enkele toenmalige joodse leiders naar voren. Voor Jezus geldt dat zoals de mens, als beeld en gelijkenis van God, eer en respect toekomt, ook de sabbat als beeld en gelijkenis van de nieuwe schepping eer en respect toekomt. De sabbat is daarmee een dag voor de mens en zijn medeschepping. Voor joodse leiders, met wie Jezus in conflict komt, is de sabbat daarentegen een dag van rust. Jezus onderschrijft dat laatste, maar geeft ook aan dat de sabbat een dag is waarop mensen naast het geestelijk herstel ook lichamelijk herstel mogen vinden. De sabbat is daarmee een voorafschaduw van de nieuwe schepping die God zal volbrengen. In zijn onderwijs hierover wil Jezus meer bewerken dan enkel een reactie van joodse kant uitlokken. Wie feest viert en op de sabbat vooruitziet naar de eeuwige sabbat die straks zal aanbreken in de nieuwe schepping, dient de momenten op deze feestdag te omarmen die een voortreffelijke voorproef op de toekomst zijn. Jezus doet daarom soms uitdagende dingen die de aanwezigen aan het denken moeten zetten over de ware betekenis van de sabbat. Hij houdt zich om die reden niet op de achtergrond tijdens de sabbat en geneest op deze dag ook niet enkel door het gesproken woord, zon-

der verdere hulpmiddelen. Jezus gaat verder. Zo maakt Hij bijvoorbeeld een mengsel van speeksel en aarde bij de blindgeborene (Joh.9:6) en zet Hij de man in Bethesda ertoe aan om zijn mat mee te nemen (Joh.5:8). Tegelijk betekent dit niet dat Jezus eigenhandig beschikt over wat wel en niet mag op sabbat. Er is niets dat Jezus op sabbat doet, wat volgens de Thora niet mag. Wat wel gebeurt is dat Jezus met enkele joodse leiders in botsing komt, omdat Hij zich niet houdt aan hun regels die door de tijd heen zijn ontstaan en bij velen als even gezaghebbend als de Schrift gelden. Jezus wenst veelmeer datgene te doen wat JHWH wenst dat op sabbat gebeurt. Hij zet Gods sabbatsverordeningen dus niet aan de kant. Hij gaat er even trouw mee om als zijn eerste joodse volgelingen. Het ter discussie stellen van de sabbat zou ook in het hart van zijn discipelen niet opkomen. Pas toen de sabbat voorbij was, vertrokken de vrouwen naar het graf om Jezus te zalven (Mat.28:1; Mar.16:1; Luc.23:54-56). Lucas onderstreept het belang hiervan nadrukkelijk: 'Op sabbat namen ze de voorgeschreven rust in acht' (Luc.23:56; vgl. Mat.24:20). Ook Jezus' discipelen blijven trouw aan Gods sabbatsgebod. Als godvrezende joden houden ze zich aan deze verordening, zoals ook Jezus zelf zich hieraan houdt. Hierin zijn ze zelfs beter dan de farizeeërs die de discipelen en Jezus dikwijls hebben beticht van heiligschennis. Leden van

Teken van de nieuwe schepping

— Raymond Hausoul —



de farizeeërs ontheiligen de eigen sabbatregels door op een geheiligde dag met de onreine heiden Pilatus bijeen te komen en samen met hem acties te ondernemen om het graf door de Romeinen te laten bewaken en verzegelen (Mat.27:62).

Ziende blind

Wie de evangeliëverhalen doorleest, staat er van versteld dat de leiders geen enkele vreugdevolle reactie uiten over de genezingen die op sabbat plaatsvinden. Vanuit de afwezigheid van deze reactie lijkt het de normaalste zaak van de wereld te zijn dat iemand met een verschrompelde hand of met een zwaar gekromde rug plotseling geneest. Toch dienen we voorzichtig te zijn met conclusies daaruit. De joodse leiders erkennen zeker wel dat Jezus wondertekenen doet: 'Deze man doet veel wondertekenen', klinkt het uit hun mond, ondanks alle haat die ze tegen Hem hebben (Joh.11:47). De evangeliën kiezen er vooral voor om het verzet van de joodse leiders te benadrukken. Emoties en andere reacties van de leiders komen dan minder tot niet aan bod in het verhaal.

Hoewel sommige joodse leiders de wondertekenen die Jezus verricht dus erkennen, wijst Matteüs er ook op dat andere joodse leiders, de wonderen die Jezus verricht, in relatie brengen met de machten van het kwaad: 'Maar de Farizeeën hoorden dit en zeiden: Deze drijft de demonen alleen maar uit door Beëlzebul, de aanvoerder van de demonen' (Mat.12:24). Ook voor deze farizeeërs zijn de wonderen die Jezus verricht niet de normaalste zaak van de wereld. Zij zoeken echter een negatieve verklaring voor hetgeen gebeurt. In latere tijden zou er vanuit joodse hoek, analoog hieraan, te horen zijn dat Jezus zijn wonderen en genezingen verrichtte op basis van occulte magie. 'Jezus de Nazareeër

praktiseerde magie en misleidde Israël', klinkt het in de niet gecensureerde versie van de Babylonische Talmoed.¹

Bij de joodse leiders in de evangeliën ontbreekt deze expliciete verwijzing naar magie, hoewel het verwijt in Matteüs 12:24 aardig in de buurt komt. Dat Jezus wonderen en genezingen doet, nemen de joodse leiders echter niet mee in hun argumenten tegen Jezus.

Wonderen en genezingen zijn voor bepaalde joodse leiders in de evangeliën niet acceptabel, vooral niet als ze ook nog op de heilige sabbat gebeuren. Zo vernemen we in één situatie: 'De leider van de synagoge werd boos omdat Jezus op sabbat genas en zei tegen de menigte: "Er zijn zes dagen om te werken. Kom dus op die dagen om u te laten genezen en niet als het sabbat is!"' (Luc.13:14). In het Johannes-evangelie ontstaat er zelfs op een bepaald moment verdeeldheid onder de farizeeërs over de vraag wat ze precies moeten beginnen met deze sabbatsgenezingen: 'Sommige farizeeën meenden: "Zo iemand komt niet van God, want Hij houdt zich niet aan de sabbat," maar anderen zeiden: "Hoe zou een zondig mens zulke wondertekenen kunnen doen?" Er ontstond verdeeldheid' (Joh.9:16).

Voor de afwezigheid van enige vreugde bij de joodse leiders over de genezingen die op sabbat plaatsvinden, blijft een mysterie. Erkennen zij in hun ijver voor de sabbat niet de bijzonderheden van de genezingen die zij met hun eigen ogen waarnemen? Bij maar liefst vijf van de zes sabbatsgenezingen die Jezus in de evangeliën verricht, klinkt er een verzet van joodse kant: bij de man met de verschrompelde hand (Luc.6:6-11), de kromgebogen vrouw (13:10-17),

¹ Babylonische Talmoed, Sanhedrin 107b.

de man met waterzucht (14:1-6), de verlamde in Bethesda (Joh.5:1-18) en de blindgeborenen (9:1-41). De schending van de sabbat woog in al deze situaties zwaarder dan de vreugde over de genezing. Juist het ziekenbezoek, het troosten van hen die treuren en de zorg voor de naaste stonden voor joden centraal op sabbat. In hun bewogenheid en ijver voor het behoud van de eigen sabbatswetten kiezen de leiders er voor om de wondergenezingen die Jezus op sabbat doet te classificeren als ongewenst werk? Maar dit was voor hen toch geen gewoon werk gedurende doordeweekse dagen!?

Genezingen als concreet sabbatsteken

Ondanks dat de sabbat, als feest van de nieuwe schepping, als refrein weerklinkt in sabbatjaar en jubeljaar, is Israël vanuit het verlangen om Gods Thora niet meer te overtreden, gedeeltelijk verblind geraakt voor bepaalde facetten van de sabbat. Op de sabbat herdenkt het volk Gods goede schepping en de geweldige verlossing uit Egypte, en ziet het vooruit naar de uiteindelijke intimiteit die God en de mens in deze schepping straks mogen beleven. Elke jood die het ernstig neemt met God, zou moeten beseffen dat deze verbondenheid van de sabbat met schepping en verlossing hem het recht geeft om op sabbat goed te doen. Genezingen zijn fantastische gebeurtenissen die elke godvruchtige jood zou moeten laten smachten naar de komst van Gods koninkrijk, als hij of zij de diepere achtergrond van die genezing maar zou begrepen.

De genezingen die Jezus op sabbat verricht, zijn daardoor niet enkel een zegen voor de zieke die geneest, maar bevatten ook onderwijs over het diepere doel van de sabbat. Dat doel is door joodse voorschriften over de sabbat in het gedrang geraakt. De genezingen die Jezus op sabbat doet zijn *eyeopeners* voor de aanwezigen die bij hen kritische vraagtekens moeten oproepen over de eigen sabbatvoorschriften. De sabbat is bij voorkeur een dag van vooruitzien naar de heerlijke verlossing. Wat Jezus doet, grijpt vooruit op datgene wat God straks zal gaan doen. De demonen moeten dat al bevend erkennen: 'Ze beginnen te schreeuwen en te roepen: "Wat hebben wij met jou te maken,

De genezingen die Jezus op sabbat doet zijn *eyeopeners* voor de aanwezigen

Zoon van God? Ben je hier gekomen om ons pijn te doen nog voordat de tijd daarvoor is aangebroken?" (Mat.8:29), en: 'Hij zei tegen hen: "Ik heb satan als een lichtflits uit de hemel zien vallen!"' (Luc.10:18). Jezus gebruikt op sabbat het wonder om met anderen in gesprek te komen en onderwijs te geven over de ware betekenis van de sabbat. In deze gevallen wereld kan men al proeven van de krachten die de toekomstige eeuw kenmerken (Heb.6:5). Wat Jezus vanuit dit kader op sabbat doet, ontwijdt zodoende geenszins deze dag. Het laat juist de vervulling ervan zien. Door zijn aanpak hoopt Hij de kern van de betekenis van de sabbat te mogen herstellen bij zijn volksgenoten.

Opmerkelijk ontbrekende massagenezingen

In de evangeliën vinden we in totaal zes genezingen die Jezus volbrengt op sabbat. Vijf daarvan noemden we eerder al in dit artikel, de zesde gebeurtenis is de genezing van Petrus' schoonmoeder (Mat.8:14-15). Als we deze zes genezingen nader bekijken valt het op dat er telkens een enkeling geneest. Ondanks het feit dat Jezus in zijn onderwijs en genezingen het ware doel van de sabbat laat zien, kiest Hij er blijkbaar voor om de mensen niet massaal op sabbat te genezen. Dat zou immers kunnen leiden tot een verkeerde interpretatie van zijn bedoeling. Hij zou dan de indruk kunnen wekken dat Hij met kracht rebelleert tegen de joodse inzettingen van de sabbat. Dat is niet zijn bedoeling. In de evangeliën komt duidelijk de negatieve houding naar voren die een genezing op sabbat teweeg brengt bij de joodse leiders. En dat juist in de synagoge, de plaats waar de joden zich



Het aangename jaar van JHWH

De relatie tussen de sabbat, nieuwe schepping en genezing komt al naar voren bij Jezus' eerste prediking in Nazareth over het aangename jaar van JHWH. Juist dat aangename jaar, de toekomstige vervulling van datgene waarop de sabbat, het sabbatjaar en het jubeljaar al vooruitwijzen, kenmerkt zich door aan armen het goede nieuws te brengen, aan gevangenen hun vrijlating bekend te maken, blinden het herstel van hun zicht te schenken en onderdrukten hun vrijheid te geven (Luc.4:18).

Elke jood weet dat het jubeljaar een grote zegen met zich meebrengt. Schuld wordt kwijtscholden. Het eigendom dat een familie door moeilijkheden heeft verloren keert terug in hun handen. Het is een voortreffelijke tijd om mee te maken, een jaar van herstel die vooruitwijst naar het toekomstige universele herstel van alle dingen (Lev.25:10; vgl. Hand.3:19-21). Het aangename jaar van JHWH dat de Messias nu afkondigt, gaat zodoende verder dan het jubeljaar. Bij het aangename jaar van JHWH gaat het niet meer om één jaar dat de kalender netjes opent en weer sluit. Née, het aangename jaar van JHWH is de eeuwigdurende vervulling van de bovengenoemde feestdagen, die in vergelijking met het aangename jaar van JHWH slechts tijdelijke zegeningen aan de mens konden schenken.

Het is dit aangename jaar van JHWH dat Jezus nu mag afkondigen in de synagoge van Nazareth. De realisering van dit aangename jaar van JHWH betekent ook dat het begin van de komst van de nieuwe hemel en aarde, waar gerechtigheid woont, begonnen is met Christus' eerste komst. Met de komst van Jezus vindt Gods eeuwige koninkrijk zijn doorbraak: het verheerlijkte leven in de nieuwe schepping. Gods koninkrijk en Gods handelen manifesteren zich in hetgeen Jezus zegt én doet. Spreken en handelen, woord en daad, zijn in Jezus' leven volledig één en met elkaar verweven. Dit inspireert tot op heden zijn volgelingen om in hun eigen spreken en doen iets te laten zien van de wereld die God voor deze schepping in petto heeft.

op sabbat rondom God en zijn Thora verenigen en elkaar herinneren aan het heilsplan van de Schepper met deze schepping. Na de genezing van de man met de verschrompelde hand in de synagoge druipen de farizeeërs af, vastbesloten om Jezus uit de weg te ruimen (Mat.12:14).

Op de genezing van de vrouw met de kromgebogen rug in de synagoge, reageert de synagogeleider vol boosheid. Hij probeert zelfs de menigte tegen Jezus op te zetten (Luc.13:14; vgl. Joh.5:15-18). Het onderwijs over de invulling van de sabbat is ontaard. Dat wat de relatie met God het meest kenmerkte, is geworden tot hetgeen het meest van Hem vervreemdt. We nemen aan dat dit de reden is dat Jezus met massagenezingen wacht tot de sabbat voorbij is. Pas na zonsondergang kan het volk weer bij Hem komen met vele nieuwe zieken (Mar.1:32-34).

Later waarschuwt de apostel Paulus de christenen in Kolosse voor een wettische omgang met de sabbat: 'Laat niemand u iets voorschrijven op het gebied van eten en drinken of het vieren van feestdagen, nieuwe maan en sabbat. Dit alles is slechts een schaduw van wat komt – de werkelijkheid is Christus' (Kol.2:16). De joodse christenen mogen de gelovigen uit de heidenen niet verplichten om de sabbat te houden (Hand.15:28-29). De sabbat is een voorafschaduw van wat komen gaat en Jezus Christus is de Eersteling van de nieuwe schepping. Wie in Hem als opgestane verheerlijkte Heer gelooft, ziet de realiteit van de nieuwe schepping. Dat is een realiteit die elke schaduw ten volste overtreft.